

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДБОР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ЖИВОТА И ОБИЧАЈА РОМА

Научна конференција

**РОМИ СРБИЈЕ ПРЕМА ПОПИСУ 2022. ГОДИНЕ
СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВА**

13. и 14. јун 2024. године
САНУ, Кнез Михаилова 35

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

академик ТИБОР ВАРАДИ, председник
дописни члан ПАВЛЕ ПЕТРОВИЋ
проф. др ДРАГОЉУБ Б. ЋОРЂЕВИЋ
проф. др ДРАГАН ТОДОРОВИЋ
др ЗЛАТА ВУКСАНОВИЋ МАЦУРА
ДРАГИЦА ПУЉАРЕВИЋ

ПРОГРАМ

Четвртак, 13. јун 2024. године
Свечана сала САНУ

10.00 **ПОЗДРАВНЕ РЕЧИ**
Академик ЗОРАН КНЕЖЕВИЋ
Академик ТИБОР ВАРАДИ

ПОПИСНИ ПОДАЦИ И ОДРЖИВОСТ РОМА У СРБИЈИ
Председава: Драган Тодоровић

- 10.20–10.35 Павле Петровић, Марко Милановић
*Уложање јавних средстава у финансирању политичке
инклузије Рома у Србији*
- 10.35–10.50 Мирјана Рашевић
Одрживост популације Рома у Србији
- 10.50–11.05 Јелена Стојилковић Ђатовић
Који су демографски ресурси Рома у Србији?
- 11.05–11.20 Петар Васић
Старосни модел фертилизиције Ромкиња у Србији
- 11.20–11.35 Славица Коматина
*Образовни статус и друштвено-економски положај Рома у
Србији између два пописа*
- 11.35–11.50 Злата Вуксановић Мацура
*Промене услова становања Рома: шта показују пописни
подаци?*
- 11.50–12.05 Пауза за кафу

МОГУЋИ РАЗЛОЗИ НЕСЛАГАЊА СТВАРНОГ И ПОПИСАНОГ БРОЈА РОМА У СРБИЈИ

Председава: Биљана Сикимић

- 12.05–12.20 Александар Кнежевић
Може ли попис становништва обезбедити квалитетне податке за истраживање демографских карактеристика Рома у Србији?
- 12.20–12.35 Осман Балић
Разлози и узроци за неслагање стварног броја Рома и резултата исказаних на попису становништва у Србији
- 12.35–12.50 Драгољуб Ацковић
Етно мимикрија у пописима Рома
- 12.50–13.05 Драгољуб Б. Ђорђевић, Драган Тодоровић
Ромијана у Србији: миш или збиља?
- 13.05–13.20 Нада Радушки
Промене у националном декларисању као кључни фактор популационе динамике Рома
- 13.20–13.35 Иван Ђорђевић
„Поносни Роми у слободној Србији“. Попис становништва као стратегија за повећање видљивости ромске популације
- 13.35–15.00 Коктел, Клуб САНУ

ПОПИСНИ ПОДАЦИ О РОМИМА У ВОЈВОДИНИ И НА ЈУГУ СРБИЈЕ

Председава: Мирјана Рашевић

- 15.00–15.15 Снежана Стојшин
Карактеристике извора података коришћених у истраживањима ромске популације у Србији: са посебним освртом на специфичности података прикућених пописима становништва
- 15.15–15.30 Валентина Соколовска
Роми у Војводини: социо-демографске карактеристике

- 15.30–15.45 Анђелија Ивков Цигурски, Љубица Ивановић Бибић,
Смиљана Ђукицин Вучковић, Јелена Миланковић Јованов
*Промене образовне структуре Војводине у 21. веку са
осврћом на проблеме у образовању Рома*
- 15.45–16.00 Биљана Сикимић
Гурвари/Гурвара Роми на северу Бачке
- 16.00–16.15 Драган Тодоровић, Драгољуб Б. Ђорђевић
Роми на етнодемографској картии Нишавској округи
- 16.15–16.30 Сања Златановић
Шта појис сјановнишва (не)јовори о Ромима?

Петак, 14. јун 2024. године
Свечана сала САНУ

ПОПИСНИ ПОДАЦИ О РОМИМА У БИВШИМ ЈУГОСЛОВЕНСКИМ РЕПУБЛИКАМА

Председава: Драгољуб Б. Ђорђевић

- 10.30–10.45 Миран Комац
*Број Рома у Словенији? (зависи ко броји и у које сврхе се
броји)*
- 10.45–11.00 Александар Рац
*Роми у процјепу између памфлета „Буди што што јеси“ и
наравоученије „Боље бићи било што, само не – Ром“*
- 11.00–11.15 Дерво Сејдић
Појис био и прош'о, а проблеми остали стари
- 11.15–11.30 Срђан Вукадиновић
Социо-демографске карактеристике Рома у Црној Гори
- 11.30–11.45 Весна Забијакин Чатлеска, Ружица Цацаноска, Иван
Блажевски
*Образование и вработување на ромската популација во
Северна Македонија: анализа на податоците од појисот во
2021.*
- 11.45 Завршна реч

КЊИГА АПСТРАКАТА

УПОТРЕБА ЈАВНИХ СРЕДСТАВА У ФИНАНСИРАЊУ ПОЛИТИКА ИНКЛУЗИЈЕ РОМА У СРБИЈИ

Павле Петровић, Марко Милановић

*Српска академија наука и уметности
Фискални савети Републике Србије*

Роми у Србији живе у осетно неповољнијим друштвено-економским условима у односу на општу популацију. То су одавно препознале релевантне домаће и стране институције, али и Влада Републике Србије која се обавезала да ће систематски радити на њиховој социјалној интеграцији. Координисани рад државе на овом пољу започет је 2005. године прикључивањем међународној иницијативи „Декада Рома“, да би 2009. Влада донела први стратешки документ усмерен на побољшање положаја Рома. Наредна стратегија усвојена је 2016. године надовезујући се на претходну, да би, у циљу усаглашавања регулативе са ЕУ, Влада у фебруару 2022. донела и трећу стратегију инклузије Рома – која ће се спроводити до 2030. године. У овом истраживању покушали смо да, користећи податке о реализацији буџета републике и локалних самоуправа, оценимо колико ефикасно надлежне институције спроводе мере инклузије Рома које су им поверене. Наша анализа изнедрила је четири главна закључка. Прво, буџети нису стављени у функцију трајне подршке процесу инклузије, а овај неуспех повезан је са генерално слабирм квалитетом систематизованих и плански прикупљених података о ромској популацији у Србији. Информативност буџетских докумената о инклузивним политикама је ниска и то је посебан проблем на нивоу локалних самоуправа, будући да велики број ЈЛС нема ниједан буџетски програм за подршку ромској заједници. Међу ЈЛС које су успоставиле такве програме, најбројније су оне које осетно подбацују у реализацији у односу на план – наше истраживање на ограниченом узорку од неколико десетина ЈЛС показују да оне у периоду 2021–2023 у просеку нису извршиле чак 40–50% буџетских средстава намењених за инклузију Рома. Вишегодишње и широко распрострањено подбацавање у реализацији сигнализира озбиљне проблеме у планирању и извршавању мера инклузије. Друго, органи централне власти, иако у релативно скромним износима, успевају да одрже дугогодишњи континуитет важних програма подршке ромској популацији (афирмативне мере за упис у школе и факултете, стипендије, здравствена заштита), али локалним самоуправама то и даље не полази за руком. Није редак случај да мере остају у буџету онолико дуго колико су доступна донаторска и/или кредиторска средства, а по истеку програма буџетске апропријације се гасе јер ЈЛС не успевају самостално да их спроводе. Иза тога не стоји недостатак буџетских средстава нити су то циљане мере штедње, већ је проблем у обиму и квалитету кадровских и оперативних капацитета које надлежне институције опредељују за ове активности али и другим структурним

проблемима о којима ће више речи бити у раду. Треће, механизми за оцелу успешности спроведених мера су слаби, неуједначени и најчешће не почијају на чврстим квантитативним основама, што утиче на квалитет и домет формулисаних политика. То важи не само за акте који су део буџетске документације, него и за друга званична документа на основу којих се извештава о реформским процесима у овој области. Четврто, наставак досадашњег темпа у спровођењу мера инклузије Рома значио би, готово извесно, да амбициозни циљеви постављени Стратегијом 2022–2030. неће бити достигнути у планираном року.

ОДРЖИВОСТ ПОПУЛАЦИЈЕ РОМА У СРБИЈИ

Мирјана Рашевић

Географски факултет, Универзитет у Београду

Према коначним резултатима Пописа 2022. Роми су трећа по бројности национална мањина у Србији. Број Рома процењен је на готово 132 хиљаде или 1,98% укупне популације на основу података прикупљених директним пописивањем и допуњених онима преузетим из административних извора. Претходним пописивањем становништва Србије 2011. године, број лица која су се изјаснила као Роми износио је 147,6 хиљада. Но, упоредивост податка о броју Рома у ове две временске тачке, поред потенцијалне промене фактора који утичу на субјективни доживљај националне припадности, отежана је методолошким решењем у последњем попису становништва. Истовремено, треба подвући да процену броја становника различитих етничких заједница у Србији 2022. компликује не мали број особа које су се изјасниле као Југословени (27,1 хиљада) или у смислу територијалне припадности (11,9 хиљада), или нису одговориле на ово пописно питање (136,2 хиљаде) или је чак за 322 хиљаде лица непозната националност. Пописи 2011. и 2022. нису спроведени на Косову и Метохији. Резултати Пописа 2022. су потврдили да ромска популација поседују две важне демографске претпоставке за одрживи развој.

Оне се тичу нивоа рађања и старосне структуре становништва. Наиме, просечан број деце по жени старости од 15 и више година је 2,2 што је изнад потребе замене генерација, а са просечном старошћу становништва од 30,6 година Роми су најмлађа етничка заједница у Србији. Међутим, Уједињене нације су усвојиле Агенду за одрживи развој до 2030. са 17 циљева. Њихово достизање би омогућило да се ни један појединац или друштвена група не изоставе из развојних процеса. Праћење остваривања једног броја циљева одрживог развоја доступно је на основу резултата Истраживања вишеструких показатеља положаја жена и деце у ромским насељима у Србији које су спровели Републички завод за статистику и Дечији фонд Уједињених Нација у три циклуса у последњој деценији. Разматрање напретка у остваривању циљева 1 (свет без сиромаштва), 2 (свет без глади), 3 (добро здравље), 4 (квалитетно образовање), 5 (родна равноправност), 8 (достојанствен рад и економски раст), и 16 (мир, правда и снажне институције), у временској перспективи и у односу на општу популацију у Србији, указује да још увек постоји рањивост и маргинализованост становништва ромских насеља.

КОЈИ СУ ДЕМОГРАФСКИ РЕСУРСИ РОМА У СРБИЈИ?

Јелена Стојилковић Гњатовић

Географски факултет, Универзитет у Београду

Иако Србија спада у једну од држава са најстаријом популацијом, неповољне вредности показатеља старосне структуре нису карактеристичне за све етничке групе. Посебно се издвајају Роми као најмлађи, са просечном старошћу од само 30,6 година, што је за 13,2 године мање од републичког просека. Намеће се истраживачко питање да ли популациона „младост“ Рома представља социодемографску предност или ограничење. Примарни циљ рада је да уз помоћ концепта „демографских ресурса“ анализира биодинамичке и образовне показатеље становника који су се изјаснили као Роми према Попису из 2022. године. Како би се извршила адекватна демографска валоризација, као секундарни циљ се издвојила компарација демографских ресурса Рома и становника других националности који су чинили више од 1% укупног становништва. Питање одредница демографских ресурса је комплексно, тако да методолошки апарат који се користи за њихово истраживање мора бити синтезног карактера. Он није универзалан, па постоје два (слична) приступа који користе показатеље природног кретања и старосне структуре, као и образовних карактеристика истраживаних група, мада се оперативни поступак израчунавања значајно разликује. Како би се дошло до што дубљих увида у демографске ресурсе Рома, у раду се користе оба приступа који начелно имају сличне индикаторе: индекс виталитета, демографски потенцијал млађих фертилних жена, међупописни индекс пораста–пада броја становника и индекс образованости. Једино се индекс образованости значајно разликује, код једног се користе удели становника који су завршили одређени степен стручне спреме, код другог је нагласак на терцијарном образовању. Резултати показују да оба методолошка приступа за израчунавање демографских ресурса стављају Рома на високу другу, односно трећу позицију. Међутим, детаљним увидом у компоненте индекса демографских ресурса, закључујемо да Роми тако високо место заузимају само због врло младе старосне структуре и израженог природног виталитета. За разлику од највиших вредности индикатора који се односе на природну динамику, индекси образованости Рома бележе најниже вредности у односу на све друге испитиване групе. Упркос огромном демографском потенцијалу, Роми се суочавају са врло неповољним образовним карактеристикама, што значајно ограничава даљи развој и достизање благостања.

Кључне речи: демографски ресурси, Роми, Попис 2022, старосна структура, образовна структура

СТАРОСНИ МОДЕЛ ФЕРТИЛИТЕТА РОМКИЊА У СРБИЈИ

Петар Васић

Географски факултет, Универзитет у Београду

Модел репродукције ромског становништва у Србији почетком 21. века најкраће речено испољава знакове „закочене“ транзиције фертилитета. Неки од разлога оваквог стања су перзистенција дечијих обичајних бракова, малолетничка трудноћа, ниска преваленција употребе модерне контрацепције и постојање незадовољене потребе за планирањем породице. Осим тога, још пре готово две деценије, појавиле су се назнаке да су издашне финансијске мере пронаталитетне политике утицале на одржање високих стопа адолесцентног фертилитета и раног одустајања од школовања. У овом реферату детаљно ћемо анализирати промене које су се десиле у старосном обрасцу фертилитета Ромкиња, али и покушати да идентификујемо покретаче оваквих промена. Натпросечно висока стопа укупног фертилитета Ромкиња, заједно са изузетно младом старосном структуром (13,5 година нижа просечна старост у односу на остатак популације) је у протекле две деценије резултирала уделом од 3% до 5% у укупном броју живорођења у Републици Србији. Фертилитет Ромкиња показује особине успорене транзиције модела репродукције који се карактерише јако раним отпочињањем рађања (38,4% Ромкиња прво дете рађа пре 18. године), малим интергенезичким интервалима и високим паритетом (више од половине рађања петог и вишег паритета се одвија пре 30. године старости). Нажалост, овакав модел рађања као битну карактеристику носи и велики ризик за репродуктивно здравље жена, па су тако Ромкиње десетоструко оптерећеније адолесцентним рађањем у односу на општу популацију, троструко ређе користе модерну контрацепцију и два и по пута чешће се подвргавају намерном прекиду трудноће. Такође, интересантно је да је остварени фертилитет Ромкиња 20% виши од жељеног, за разлику од опште популације где је остварени фертилитет 25% нижи од жељеног. Овакав податак јасно указује на неопходност уважавања и увођења наталитетно неутралног концепта репродуктивног здравља у мере демографске политике. Чини се да једино инсистирање на очувању репродуктивног здравља становништва и подстицање рађања у оквиру оптималне репродуктивне доби може допринети остварењу фертилитета блиском жељеном (код свих етничких и социјалних група) и то уз јасне индивидуалне здравствене и колективне демографске бенефите.

Кључне речи: репродуктивно здравље, адолесцентни фертилитет, популациона политика, оптимална репродуктивна старост

ОБРАЗОВНИ СТАТУС И ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ ПОЛОЖАЈ РОМА У СРБИЈИ ИЗМЕЂУ ДВА ПОПИСА

Славица Коматина

Висока сџруковна васџиџачка и медиџинска школа, Вршац

У раду се бавимо анализом трендова у образовању ромске популације у Србији и њихових последица по друштвено-економски положај ове националне мањине, кроз перспективу коју нам пружају пописни статистички подаци. Циљ нам је да утврдимо: а) да ли се наставља тренд опадања неписмености и побољшања образовног статуса Рома према полу и старости и б) да ли се промене у образовним карактеристикама припадника ромске националне мањине рефлектују на промену њиховог друштвено економског положаја, кроз анализу најновијих пописних података о економској активности и занимању ове националне заједнице у Србији. Примењујући метод дескриптивне анализе статистичких података, а преко поређења трендова у образовању и кретању најважнијих друштвено економских обележја које пружају структуре становништва на основу пописних резултата, покушаћемо и да одговоримо на питање да ли се социјални јаз између ромске и укупне популације у Србији повећава, стагнира или смањује.

Кључне речи: Роми, попис становништва, образовање, друштвено економски положај, социјални јаз

ПРОМЕНЕ УСЛОВА СТАНОВАЊА РОМА: ШТА ПОКАЗУЈУ ПОПИСНИ ПОДАЦИ?

Злата Вуксановић-Мацура

Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд

Рад се бави карактеристикама станова у којима живе особе које су се у попису становништва, домаћинстава и станова изјасниле као Роми. Постављена су два питања – прво: Шта карактерише станове у којима живе особе које су се изјасниле као Роми, а који су евидентирани последњим пописом из 2022. године? Друго питање је: У којој мери се стање из последњег пописа разликују у односу на стање евидентирано у ранијим пописима спроведеним након 1991. године? Да бисмо одговорили на постављена питања користим податке из четири пописа спроведена у периоду од 1991. до 2022. године. Фокус истраживања је стављен на територију града Београда, како због броја ромске популације која ту живи у односу на укупну ромску популацију у Србији, тако и због доступности података. За утврђивање карактеристика станова према стању из 2022. године коришћени су примарни пописни подаци које је за потребе ове студије припремио Републички завода за статистику. Пописни подаци за стање у периоду 1991–2011, потичу из ранијег истраживања (В. Мацура & Ј. Самарцић, 2017). На основу тог истраживања из 2017. године, постављени су и индикатори за сагледавање разлика у карактеристикама станова у временском периоду од пет деценија. Намера аутора ове студије је да на основу изведених налаза размотри њихову импликацију на политике друштвене и стамбене инклузије Рома, као и да укаже на додатне правце истраживања.

Кључне речи: услови становања, попис станова, компарација, Роми, Београд, Србија

МОЖЕ ЛИ ПОПИС СТАНОВНИШТВА ОБЕЗБЕДИТИ КВАЛИТЕТНЕ ПОДАТКЕ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ ДЕМОГРАФСКИХ КАРАКТЕРИСТИКА РОМА У СРБИЈИ?

Александар Кнежевић

Географски факултет, Универзитет у Београду

Демографска проучавања становништва према етничким обележјима су у директној вези са методолошким решењима етностатистике која непосредно утичу на квалитет добијених података. Појава статистички варијабилних (флотантних) етничких група у Србији се најчешће приписује примени субјективног критеријума етничке самоидентификације у пописној и виталној статистици. Право слободног изјашњавања је гарантовано Уставом па су статистички ефекти етничке мимикрије посебно видљиви у популационој динамици флотантних етничких група међу којима Роми заузимају централно место. Досадашњи резултати квантитативних истраживања на основу пописних података становништва према националности јасно одређују Рома у Србији као изразито статистички варијабилну групу што је видљиво у вредностима индекса раста/промене у свим међупописним интервалима. Међутим, резултати етнодемографских истраживања представљају само полазну основу за квалитативна истраживања етничког прикривања Рома у Србији. Прилагођавања методологије етностатистичке евиденције разним политичко-идеолошким доктринама, као и нескривена постјугословенска политичка инструментализација званичне етностатистике могу бити само неки од техничких узрока статистичке варијабилности одређених етничких група. Разлози флотантности Рома у пописима становништва Србије траже објашњења која превазилазе оквире формалне демографије, а која су у директној вези са сложеним историјским, социокултурним, економским, политичко-правним и општим друштвеним околностима у којима коегзистира ромска популација у Србији. Континуирана варијабилност популационе динамике Рома, непредвидљивост демографских пројекција, диспаритети обележја националне припадности и матерњег језика, као и одсуство корелације између трендова рађања, умирања и миграција са једне, и популационе динамике са друге стране, представљају готово непремостиве проблеме у демографским анализама ромске популације на основу података званичне статистике. Ако методологија демографских истраживања није довољна за успостављање интерпретабилних демографских карактеристика Рома, оправдано се поставља и питање употребне вредности пописних података у оним сегментима који директно утичу на правни, економски, политички и општи друштвени положај ромске популације у Србији.

РАЗЛОЗИ И УЗРОЦИ ЗА НЕСЛАГАЊЕ СТВАРНОГ БРОЈА РОМА И РЕЗУЛТАТА ИСКАЗАНИХ НА ПОПИСУ СТАНОВНИШТВА У СРБИЈИ

Осман Балић

YUROM Центар, Ниш

Пописи становништва који се организују на територији Србије уназад 90 година а који се одржавају сваких десет година понављају исти недостатак. Тај недостатак се огледа у неслагању стварног и броја припадника ромске етничке заједница исказаног у коначним резултатима Пописа. Ромске организације, стручна јавност и међународне организације последњих неколико пописа, показују сумњу у коначне податке.

Циљ текста је да анализира узроке и разлоге за такво стање и укаже на проблем у самој ромској заједници, систему организовања пописа и друштвеном контексту за мимикрију.

Коначан текст би требало да помогне у разјашњењу проблема и самој бољој организацији наредних пописа становништва и имовине у Србији.

ЕТНО МИМИКРИЈА У ПОПИСИМА РОМА

Драгољуб Ацковић

Музеј ромске културе, Београд

У тексту ће бити речи о броју Рома који се исказују током стотинак година у пописима који су вршени у том периоду. Биће анализирано и неколико докумената који говоре о изједначавању права и обавеза овог народа са већинским народом. Ту мислим на два акта које је издао кнез Александар Карађорђевић. Посебно желим да истакнем да је у периоду после II Светског рата број припадника овог народа варирао.

Кључне речи: Роми, попис, етномимикрија

РОМИЈАНА У СРБИЈИ: МИТ ИЛИ ЗБИЉА?

Драгољуб Б. Ђорђевић, Драган Тодоровић

*Машински факултет, Универзитет у Нишу
Филозофски факултет, Универзитет у Нишу*

Одувек се питало у свакој европској држави, па и у српској, поводом пописа становништва и ван њега колико заправо то има Рома. Посебно се око те упитности жустро расправља после спроведених пописа грађана, као што је случај у Србији. Зашто? Зато што добар број ромских ромолога, чланова невладиних организација и удружења, те политичара и интелектуалаца чврсто истрајава на становишту да попис не пружа веродостојну слику бројности њиховог народа. Далеко, далеко их је више него што бележи званична статистика на сваких десет година. Довођење у питање тачности пописа иде чак дотле да поједини ромски угледници јавно иступају баратајући бројком у распону од шесто до милион Рома у Србији. Ово очито и неодговорно претеривање даје нам за право да их прогласимо за националистичке агитаторе који наносе штету своме роду – макар се таква врста национализма означавала као реактивни национализам. Истине ради, њима се придружују и поједини неромски ромолози и социолози спомињући да је знатно више Рома: негде до 200-300 хиљада. Добро де, јасно да пописи не установљавају тачан број Рома. Али, да ли дају приближно стање? У раду ћемо размотрити податке из неколика послератна пописа, као што ћемо дискутовати и аргументе за и против непрецизности пописних података о Ромима у Србији.

Кључне речи: Роми, Србија, попис становништва 2022, етничка мимикрија, ромски национализам

ПРОМЕНЕ У НАЦИОНАЛНОМ ДЕКЛАРИСАЊУ КАО КЉУЧНИ ФАКТОР ПОПУЛАЦИОНЕ ДИНАМИКЕ РОМА

Нада Радушки

Институт за политичке студије, Београд

Анализа националне структуре становништва Републике Србије према подацима последњег пописа (2022) показује да број припадника ромске националности износи 132 хиљаде (2,0%), што је у компарацији са претходним пописом (2011) значајно смањење (за 16 хиљада) које се не може објаснити демографским факторима (природни прираштај и миграције), већ готово искључиво променом у националном декларисању Рома, као и неким другим недемографским факторима (пописна методологија, начин пописивања, друштвено окружење, итд.).

Код Рома, промене приликом пописног изјашњавања о националној припадности, хронолошки посматрано, често имају пресудан утицај на популационо кретање и њихово место у етничкој структури Србије. Атипичне варијације у бројности, од пописа до пописа, у периоду од Другог светског рата закључно са последњим пописом, јасно илуструју улогу и значај овог, квантитативно тешко мерљивог, али врло значајног чиниоца који битно утиче на демографску динамику ромске популације. Честе промене националне припадности, прикривање, мењање или губљење националног идентитета, односно декларисање за неку другу националност (најчешће већинску на подручју где живе) код Рома је неретка појава услед стално присутне отворене или прикривене дискриминације, несигурности и неповерења, као и због друштвене затворености ромске заједнице која се често прилагођава датим околностима у којима живи, веома неповољног социоекономског, политичког и културног положаја у друштву. Велика етничка дистанца због њиховог начина живота и статуса маргиналне друштвене групе, нетолеранција, сегрегација, стереотипи и предрасуде према њима, одувек су били препрека за интегрисаност Рома у друштво и равноправне односе са другим народима.

У пописно-статистичким извештајима и публикацијама, великим осцилацијама (нагли пад или пораст) броја припадника ромске националности није поклањана одговарајућа пажња, нити се спроводе теренска контролна истраживања чији би резултати боље објаснили такву појаву, па нажалост овај социолошки феномен (тзв. етничка мимикрија) никада није у потпуности и на свеобухватан, мултидисциплинаран начин истражен. Због тога је и статистичка евиденција о Ромима непоуздана и непотпуна, па се процењује да је њихов број знатно већи него што показују званични подаци пописа становништва што има далекосежне последице за ромску популацију мада не би требало да буде препрека у разумевању њиховог неповољног материјалног статуса и предузимању одговарајућих мера

државне политике (популационе, социјалне, образовне, и др.).

Изузетно је важно да у поступку пописивања становништва буде обезбеђена пуна слобода декларисања о националној припадности (што подразумева да структура пописивача одговара етничкој структури локалне заједнице, да се пописивање врши и на језику националне мањине, итд.), а чињеница да тачан број припадника ромске националности варира између званичних података, процена и реалног стања оправдан је разлог да се поред резултата добијених из пописа, при креирању јавних политика користе и други извори података о становништву (анкете, теренска истраживања, процене домаће и ЕУРОСТАТ-а, независна испитивања, интервјуи, итд).

Последњи попис становништва из 2022. године недвосмислено упућује на закључак да су у протеклом периоду постигнути одређени помаци у унапређењу статуса припадника ромске заједнице, али се они и даље налазе на најнижој лествици друштвене хијерархије, па је неопходно у будућем периоду на основу релевантних научних теоријских и емпиријских проучавања детаљније анализирати етнодемографски развој Рома, проблеме и изазове са којима се суочавају, узроке и последице, као и ефикасније и доследније имплементирати постојећу законску регулативу у циљу побољшања положаја и очувања националног идентитета ове, по много чему, специфичне етничке заједнице у Србији.

„ПОНОСНИ РОМИ У СЛОБОДНОЈ СРБИЈИ“

ПОПИС СТАНОВНИШТВА КАО СТРАТЕГИЈА ЗА ПОВЕЋАЊЕ ВИДЉИВОСТИ РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Иван Ђорђевић

Етнографски институт САНУ, Београд

Према попису становништва из 2011. године нешто мање од 150 хиљада грађана Србије изјаснило се као Роми, што је у том тренутку чинило око 2,1 одсто укупне популације. Многе међународне и локалне организације и експерти су након пописа тврдили да је овај број знатно већи, а процене укупног броја ромског становништва кретале су се у распону од 300 хиљада па чак до 700 хиљада грађана ромске националности. Попис становништва спроведен 2022. године указао је, међутим, да је званичан број грађана који су се изјаснили као Роми у односу на претходно пописивање смањен, и да број припадника ромске националне мањине износи тек нешто више од 130 хиљада. Оваква дискрепанција између званичних података и незваничних процена заснованих на различитим, пре свега теренским истраживањима, указује да изјашњавање грађана по овом питању не представља само статистички податак већ питање од много ширег друштвеног значаја. У овом излагању анализираћу медијске кампање које су ромске организације спроводиле настојећи да охрабре припаднике ромске популације да се на тај начин и изјасне на попису становништва, са посебним фокусом на разлоге због којих се такво изјашњавање уопште сматра важним. Кроз анализу медијских наратива, настојаћу да укажем на механизме помоћу којих се наоко објективни и мерљиви подаци претварају у поље борбе за равноправнији положај једне маргинализоване друштвене групе.

Кључне речи: попис становништва, ромска заједница, званични подаци, незваничне процене, медијске кампање

КАРАКТЕРИСТИКЕ ИЗВОРА ПОДАТАКА КОРИШЋЕНИХ У ИСТРАЖИВАЊИМА РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ У СРБИЈИ: СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОДАТАКА ПРИКУПЉЕНИХ ПОПИСИМА СТАНОВНИШТВА

Снежана Стојшин

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Сагу

Основни циљ рада јесте методолошка анализа извора података коришћених у досадашњим истраживањима о ромској популацији у Србији. Међу истраживањима друштвених, социодемографских, економских и других карактеристика ове популације истичу се социолошка истраживања у којима су коришћени различити извори података. У овим истраживањима најзаступљенији су научни разговор као метод за прикупљање података, затим фотографија и статистички подаци. Након краће анализе ових, али и других мање коришћених извора података, посебна пажња посвећена је анализи специфичности статистичких података, пре свега оних прикупљених пописима становништва.

На специфичности статистичких података о Ромима, пре свега података прикупљених пописима становништва, указано је у социолошким и демографским научним радовима. Чини се да је најприсутније питање о тачности података о броју ромске популације у Србији, које се углавном јавља након првих објављених пописних података, података о националној припадности. Постављање овог питања углавном није сумња у квалитет начина прикупљања података о становништву, већ је највероватније последица досадашњих сазнања о специфичним друштвеним карактеристикама Рома, пре свега њихове просторне покретљивости као и етничке мимикрије. Етничка мимикрија је, чини се, најдоминантнија карактеристика ромске популације у Србији која утиче на могућности извођења прецизнијих анализа о карактеристикама ове популације, попут кретања броја становника, старосне и полне структуре, а самим тим и осталих социодемографских карактеристика. На крају рада указано је на кретање броја ромске популације у Србији и могућност постојања поменутих етничке мимикрије.

Кључне речи: Роми, извори података, социолошка истраживања, пописи становништва, етничка мимикрија

РОМИ У ВОЈВОДИНИ: СОЦИО-ДЕМОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ

Валентина Соколовска

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

Циљ рада је да на основу података пописа становништва из 2022. и 2011. године, али и на основу релевантних научних истраживања¹ укаже на постојање евентуалних промена у демографским структурама Рома забележених у периоду између два пописа. У раду ће се надаље представити социодемографске карактеристике Рома који живе на простору Војводине у односу на остале регионе Републике Србије. Истраживаће се полна, старосна и економска структура Рома. Осим анализе забележених демографских промена, рад ће се бавити и анализом ставова Рома према свом матерњем језику и осталим социолингвистичким питањима важним за очување етничког идентитета Рома који живе у Србији. Анализа ће се заснивати на резултатима пригодних статистичких метода, као што су одабране мере дескриптивне статистике и хи квадрат тестова.

Кључне речи: Роми, Србија, Војводина, демографске карактеристике, матерњи језик

¹ Реч је о истраживању које је рађено у оквиру пројекта подржаном од стране Фонда за науку Републике Србије, бр. пројекта 7736100 *Vulnerable Languages and Linguistic Varieties in Serbia* (Рањиви језици и језички варијетети у Србији) – VLingS.

ПРОМЕНЕ ОБРАЗОВНЕ СТРУКТУРЕ ВОЈВОДИНЕ У 21. ВЕКУ СА ОСВРТОМ НА ПРОБЛЕМЕ У ОБРАЗОВАЊУ РОМА

Анђелија Ивков Џигурски, Љубица Ивановић Бибић,
Смиљана Ђукићин Вучковић, Јелена Миланковић Јованов

Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду

Познато је да постоје два основна индикатора образовне структуре становништва. То су школска спрема и писменост који су основни показатељи нивоа образованости становништва, тако и достигнутог степена друштвено-економског развоја одређеног региона или земље.

У раду посматрамо територију Војводине, где је анализирана промена броја неписменог становништва где се уочава пад броја неписмених са 2,47% почетком 21. века на 0,73% по последњем попису, као и промене у образовним структурама. Код образовне структуре уочава се највећи пад становништва без основног образовања с једне стране и највећи раст становништва са високим образовањем с друге стране.

Што се тиче ромске популације на територији Војводине уочен је раст током 21. века. Број забележен по попису 2022. је повећан за скоро 12.000 лица у односу на попис 2002. године.

На територији Војводине према попису 2011. године највећи проценат Рома старијих од 15 година чине особе са непотпуним, затим са потпуним основним образовањем и без образовања.

Пандемија Ковид-19 продубила је већ испољену искљученост ромске популације, која се суочава са новим проблемима у систему образовања, а то су: немогућност одржавања социјалних контаката међу вршњацима, веће осипање деце из система образовања (*drop out*), недостатак стручне подршке при учењу (низак образовни статус родитеља) и немогућност учења на даљину (техничке немогућности).

Истраживање спроведено међу запосленима (наставницима разредне наставе и предметним наставницима) даје увид у проблеме у остваривању социјалних контаката за ученике ромске популације нижих разреда и проблеме у учењу због преласка на наставу на даљину у вишим разредима основне школе услед недостатка основних услова за њену реализацију.

Резултати истраживања дају могућност за давање смерница и помоћ запосленима у образовању и за проналажење решења у датој ситуацији за ученике основних школа.

Кључне речи: Роми, образовна структура, образовање, Војводина

ГУРВАРИ/ГУРВАРА РОМИ НА СЕВЕРУ БАЧКЕ

Биљана Сикимић

Балканолошки институт САНУ, Београд

Сложена унутрашња стратификација ромских група у насељима на северу Бачке до данас је остала практично неистражена, на овом терену се могу наћи, између осталих, Роми музичари / мађарски Цигани (католици, матерњи језик мађарски), српски / домаћи / банатски Цигани (католици или православни, матерњи језик ромски), Бањаши (католици, матерњи језик румунски), Гурвари (католици, матерњи језик ромски), Арлије (муслимани, матерњи језик ромски), Ашкалије (муслимани, матерњи језик албански), Синти (католици, матерњи језик синти). Чланови неких група данас углавном живе у иностранству (Синти и Роми музичари), а неке групе су досељене у периоду социјализма или последњих деценија (Арлије и Ашкалије).

Ромска група Гурвари, у ромолошкој литератури позната на основу радова Јожефа Векердија (József Vekerdí), на територији савремене Мађарске потврђена је у насељима Кишкунхалаш (Kiskunhalas), Кишкунмајша (Kiskunmajsa), Кишкундорозма (Kiskundorozma), Кецел (Kecel) и Мељкут (Mélykút) у жупанијама Бач-Кишкун и Чонград. Теренска истраживања севера Бачке потврдила су да Гурвари, осим у Мађарској, данас живе у насељима Бачко Петрово Село (општина Бечеј), Хоргош (општина Кањижа), Торњош и Богараш (општина Сента) као и у самом граду Сента. Сви су по вероисповести католици, имају мађарска имена и презимена, говоре ромски, мађарски и српски језик, а школу похађају на мађарском језику. Још увек склапају бракове унутар своје групе, а традиционално занимање им је било израда сита, решета и метли, на шта указује и уобичајено презиме Рошташ (Rostás) 'који израђује решета'.

Етнолошка теренска истраживања Рома, која је обавила Мила Босић 1965. године, нису обухватила насеља Сента, Торњош, Богараш и Хоргош, али јесу насеље Бачко Петрово Село где су у то време описане три ромске групе међу којима и група Гурвара.

Расположиви статистички подаци, почевши од мађарског пописа Рома/Цигана из 1893. године до данас, дају само збирне податке о броју Рома у северној Бачкој без њихове унутрашње стратификације. За разлику од неких других ромских група, тачни подаци о броју Гурвара не могу се добити укрштањем три критеријума: етничитета, матерњег језика и вероисповести већ су за то неопходна теренска лингвистичка и антрополошка теренска истраживања.

Према подацима из Пописа 2022. од четири насеља у којима живе Гурвари два су хетерогена (а таква је ситуација и у граду Сента): у Хоргошу је пописано 520 Рома, од тога 427 католика и два православна, осталих хришћана има пет, а муслимана 21 (није се изјаснило 23, непознато је 12). У Бачком Петровом Селу има укупно 425 Рома, од тога 73 православна и 193 католика, исламске вероисповести 95 (није

се изјаснио 31, непознато је 33). За два сеоска насеља општине Сента на основу обављених теренских истраживања може се претпоставити да су искључиво гурварска: тако је у Богарашу пописано укупно 90 Рома, од тога 38 католика, један се није изјаснио а за 51 је непознато; у Торњошу је пописано укупно 222 Рома, од тога 205 католика (13 нису верници, а за четворо је непознато).

РОМИ НА ЕТНОДЕМОГРАФСКОЈ КАРТИ НИШАВСКОГ ОКРУГА

Драган Тодоровић, Драгољуб Б. Ђорђевић

*Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Машински факултет, Универзитет у Нишу*

У раду се анализирају етнодемографске промене код становништва ромске националности, као и најважније социоекономске структуре (старосна, образовна, економска), у Нишавском региону, а према подацима пописа између 1948. и 2022. године. Нишавски округ простира се у југоисточном делу Србије и захвата површину од 2.727 км², од којих највећи површину и број становника има центар округа, град Ниш. Нишавски округ чини град Ниш и шест општина: Алексинац, Гаџин Хан, Дољевац, Мeroшина, Ражањ и Сврљиг.

Централни недостатак досадашње статистичке регистрације о Ромима је промена става при националном декларисању у пописима становништва. Као ретко коју другу националну мањину или етничку групу у Србији, Роме одликује „етничка мимикрија“, односно непрестано варирање декларисаног броја припадника заједнице услед вишеструке маргинализације и процеса асимилације који одликује њихов суживот са већинским и другим мањинским народима на Балкану. Уочљиво је и различито етничко изјашњавање између Рома који су се образовно, професионално и статусно уклопили у оквиру шире заједнице, било градске, било сеоске, и Рома који живе у релативно издвојеним и изолованим заједницама. Ни унапредовала укупна етничка еманципација последњих неколико деценија није значајније изменила најважније одреднице њиховог свеукупног социоекономског и културног положаја, посебно у поређењу са положајем већинског српског становништва.

Кључне речи: Роми, Нишавски регион, Србија, пописи, етницитет, демографске промене

ШТА ПОПИС СТАНОВНИШТВА (НЕ) ГОВОРИ О РОМИМА?

Сања Златановић

Институт за политичке науке, Словачка академија наука, Братислава

Попис становништва је важан извор података за друштвене и хуманистичке науке; у појединима од њих третира се као извор првог реда. У наукама које настоје да друштвене процесе путем теренског истраживања сагледају „одоздо“, попис становништва показује одређена ограничења. У раду се упоређују концепције последњих пописа становништва у Србији (2022), Словачкој (2021) и Бугарској (2021), са посебним освртом на категорију Рома. Затим се повлачи паралела између резултата пописа становништва и резултата теренских истраживања у ове три земље, посебно када су у питању заједнице које су „негде између“ ромске и неромске идентификације, као што су Ђорговци у Србији и Џоревци у Бугарској. У другом делу рада разматрају се Роми врањског подручја у пописима становништва после Другог светског рата. У фокусу ће бити однос између пописа становништва и теренских налаза.

Кључне речи: попис становништва, Роми, Врање, теренско истраживање

BROJ ROMA U SLOVENIJI?

/ZAVISI KO BROJI I U KOJE SVRHE SE BROJI/

Miran Komac

Fakultet društvenih nauka, Ljubljana

Koliko Roma (Cigana) živi na području Slovenije uvek je bila statistička zagonetka. Razlog tome (bio) je način života Roma. Odnosno, način života koji je bio Romima (Ciganima) dopušten. Dok su Cigani (Romi) bili prinuđeni u permanentno preseljavanje, jer im stalno naseljavanje nije bilo dopušteno, broj Roma »utvrdio se«, *na ugao pa na čošak*, procenama. Tek je stalno naseljavanje Roma, u najvećoj meri posle Drugog svetskog rata, omogućilo relativno ozbiljan statistički pristup. Sa mnogim poteškoćama: nepismenost Roma, strah pred bilo kakvim popisivanjem, itd. Popisivanje je u istoriji često bilo vezano za negativno ponašanje većinskog stanovništva prema Romima – prinudno preseljavanje Roma, ograničen pristup na tržište rada i dr. To često vodi u prikrivanje identiteta. Pored oficijelnih popisnih rezultata, autor navodi i druge izvore popisivanja (ocenjivanja broja) Roma: statistiku Ureda za socijalni rad, policiju, ministarstva obrazovanja, lokalnih zajednica, i tako redom. Autor zaključuje rad sa malo sarkastičnom rečenicom, da broj Roma u Sloveniji zavisi od toga ko broji i u koje svrhe se brojanje obavlja.

Ključne reči: Romi u Sloveniji, popisivanje Roma, diskriminacija, prikrivanje identiteta

ROMI U PROCJEPU IZMEĐU PAMFLETA „BUDI TO ŠTO JESI“ I NARAVOUČENIJE „BOLJE BITI BILO ŠTO, SAMO NE – ROM“

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište Zagreb

Ustavom je Republika Hrvatska ustanovljena kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina, Bošnjaka, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca, Rusa, Bugara, Poljaka, Roma, Rumunja, Turaka, Vlaha, Albanaca i drugih, koji su njezini državljani, a kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN-a i zemalja slobodnoga svijeta. Istovremeno, neuspješna implementacija zajamčene ravnopravnosti, usprkos evidentnim naporima Vlade RH, za pripadnike romske nacionalne manjine (RNM) u svakodnevnom životu ogleda su u izuzetno teškim uvjetima življenja s kojima se suočava veći dio romske populacije u Republici Hrvatskoj. I dalje u trećem desetljeću 21. stoljeća većina Roma u RH živi u začaranom krugu apsolutnog siromaštva, socijalne i prostorne marginalizacije, visokih stopa nezaposlenosti ili potplaćenog prekarnog rada, podobrazovanosti, neadekvatnih stambenih uvjeta u getoiziranim i drugim romskim naseljima, što je sve uzročno posljedično povezano sa snažnim stereotipima, predrasudama i višeslojnom diskriminacijom. Navedeno će u radu biti potkrijepljeno najnovijim dostupnim rezultatima provedenih istraživanja i ekstrapolacijom iz dostupnih podataka iz posljednjeg provedenog Popisa stanovništva 2021. godine. Zasad dostupni podaci nedvojbeno su ukazali na, za većinu romskih aktivista, romskih političkih predstavnika, pa i pojedinih romologa iznenađujuću i neočekivanu činjenicu da je ukupno evidentirani broj Roma u RH tek 17.980 pripadnika romske nacionalne manjine (0,46%), što je daleko manje od brojaka o ukupnom broju Roma s kojima se licitiralo prije Popisa 2021. kada su romski političari i aktivisti govorili o 38–44 tisuće, a ekspertni izvori iz Vijeća Europe tvrdili da je stvarni broj Roma u Hrvatskoj možda veći i od 40 tisuća. Istovremeno, prvo veliko istraživanje romske populacije obavljeno 2018. godine (Uključivanje Roma u hrvatsko društvo – bazni podaci) pokazalo je, na osnovu mapiranja romskih naselja i populacije, da u 15 hrvatskih županija živi skoro 25 tisuća Roma. S obzirom da je i krovna romska Udruga putem medija i jumbo plakata pozivala pripadnike RNM da „Budu to što jesu“, praksa je pokazala da je snažno zaustavljen trend povećanja pripadnika RNM koji je bio evidentiran kroz prethodne popise, posebice kroz Popis iz 2011. godine kad je bilo evidentirano 16.957 pripadnika RNM, odnosno njih skoro 70 % više nego 2001. godine kad ih je bilo evidentirano svega 9.643. U radu će se pokušati odgovoriti da li je zabilježeno zaustavljanje snažnog rasta i okrupnjavanja RNM u RH posljedica činjenice da zbog niza problem i propusta prilikom provođenja popisa (kombinacija elektronskog

samopopisivanja i terenskog rada) zbog čega tijekom provedbe popisa stanovništva nisu popisani svi stanovnici u preko 62 romska naselja ili možda zbog mogućih značajnih promjene u migracijskim obilježjima romskog stanovništva koje je slijedilo migracijska obilježja većinskog stanovništva? Kao treće objašnjenje ostaje otvoreno radi li se ipak radi o gorkom iskustvu ili neugodnoj poruci odnosno naravoučeniju dijela romske populacije koji zbog sustavne diskriminacije radije biraju „Bolje biti bilo što, samo ne – Rom“, što nije samo izraz etnomimikrije, već i pokušaj bijega iz sadašnje koegzistencija permanentnog siromaštva, lošijih životnih okolnosti i diskriminacija radi predrasuda i stereotipa prema romskoj populaciji koji zajedno romsku nacionalnu manjinu drže u višedimenzionalnoj deprivaciji.

Ključne riječi: Romi, predrasude, diskriminacija, etnomimikrija, Popis stanovništva 2021.

POPIS BIO I PROŠ'O, A PROBLEMI OSTALI STARI

Dervo Sejdić

Kali Sara – Romski informativni centar, Sarajevo

Po zvaničnom popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini živi 8.964 Roma, međutim romske nevladine organizacije, kojih je oko 80 u BiH, konstatuju da je taj broj mnogo veći i procjenjuju da u Bosni i Hercegovini trenutno živi od 85.000–100.000 Roma.

Ovo govori da su se Romi do 1991. godine izjašnjavali najvećim dijelom kao Jugosloveni, Muslimani, Srbi, Hrvati i dobrim dijelom neopredjeljeni, a uzrok za ovakvo stanje je bio strah od diskriminacije koja bi se negativno reflektovala na socijalni prosperiteta Roma. Tokom rata u BiH, dolazi do ogromnih pomjeranja Roma u smislu promjene boravišne adrese. Pretpostavke su da je u ovom periodu iz BiH emigriralo više od 1/3, a da je sa prostora Republike Srpske u Federaciju BiH izbjeglo više od 85% onih koji nisu mogli otići u druge zemlje.

Nakon 20-tak godina od posljednjeg popisa, 2013. godine vlasti BiH napokon su odlučile da obave Popis stanovništva i domaćinstava. I kao što sve u Bosni i Hercegovini biva, prvo se dobro ispolitizira u cilju prikupljanja/okupljanja glasačkog tijela plašeći iste od drugog i drugačijeg tako i oko Popisa. Vođene su kampanje ko je ko, da li je ispravno biti Bosanac, Hercegovac, Srbin ili pravoslavac, Hrvat ili Bosanski Hrvat, Bošnjak ili Musliman, Jevrej ili Židov, Cigan ili Rom, pri tom nikog nije interesovalo ili je manje interesovalo kako i od čega svi živimo.

I dok su trajale hajke i kampanje u isto vrijeme državna i entitetske agencije za statistiku „kobajagi“ vršile su obuku popisivača i instruktora, a već se unaprijed znalo koliko kojih mora biti iz reda Bošnjaka, Srba i Hrvata i opet „Ostali“ svi u jedan koš. Romi su zahtjevali da u romskim mahalama budu prisutni kao posmatrači, ako ne popisivači, ili da kao popisivači rade u mahalama u prisustvu neroma. Međutim, politika je uradila svoje, ono malo romskih popisivača, oko 10-tak u čitavoj Bosni i Hercegovini a prijavilo se oko 100, bilo je upućeno što dalje od romske mahale i rodne kuće ili mjesta boravka, pa su neki bili prisiljeni da odustanu. U romske mahale ulazili su popisivači (slučajevi zabilježeni u Banovićima, Kalesiji, Brčko Distriktu, Vukosavlju i drugim mjestima), koji su po svom nahodjenju, volji a ja bih rekao i po uputama „naredbodavaca“, popisivali Rome kao Bošnjake, Hrvate ili kao Srbe. U nekim od ovih sredina tek nakon intervencije aktivista romskog nevladinog sektora nastojalo se u ispravljanju „krive Drine“. Međutim, tu krivu rijeku niko nije mogao ispraviti na području opštine Banovići gdje su popisivači odbili bilo koju intervenciju od strane ispitanika, a ono što je najdrastičnije u tom slučaju bila je riječ o porodici romskog lidera i opštinskog vijećnika u opštini Banovići.

Romske organizacije u BiH nisu sjedile „skrštenih ruku i nogu“ već su se pripremale

za popis tako što su obišle skoro sve porodice hrabreći ih na slobodu deklarisanja. Tom prilikom konstatovano je da u Bosni i Hercegovini živi oko 126.000 Roma. Uzimajući u obzir da je Bosnu i Hercegovinu napustilo više od 1.500 romskih familija u poslednjih par mjeseci prije održavanja popisa, očekivalo se da bi realan broj Roma konstatovan Popisom mogao da se kreće od 90.000 do 95.000 osoba. Međutim, pretpostavljali smo da će zvaničan broj Roma u BiH biti znatno manji od stvarnog. Nažalost, desilo se rekao bih očekivano, statistika a ja sam siguran već unaprijed pripremljena, konstatovala je da u BiH živi oko 12.400 Roma, da romski jezik kao maternji upražnjava ili osjeća takvim oko 10.200, što je u nekom kontekstu pobjeda, prisjećajući se ranijih statistika i popisa.

Ostaje konstatacija da ovaj Popis nije zvanično priznat, jer ga politika Republike Srpske nije prihvatila, oni imaju svoju statistiku. Politika Federacije Bosne i Hercegovine prihvatila je zvanične rezultate Popisa ali su planiranja i raspodjela vlasti ostali na nivou iz 1991. godine.

Mi Romi, zvanično, zbog svih nedostataka Popisnice (upitnika), načina na koji je vršen Popis, neuključenosti samih Roma u proces popisivanja građana, ne prihvatamo niti statistike Republike Srpske niti statistike Federacije Bosne i Hercegovine.

SOCIO DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE ROMA U CRNOJ GORI

Srdjan Vukadinović

Centar za društvena istraživanja, Podgorica

Stanje jedne nacionalne ili etničke grupacije, kao i njene perspektive u sociodemografskom smislu, na osnovu određenih procjena, najpouzdanije se prati preko popisa stanovništva. Pomenuti pokazatelji u statističko kvantitativnim brojkama nemaju namjeru samo pukog prebrojavanja, već mnogo više pozicioniranja određenje grupacije u razvojne tokove koji determinišu njihove kulturološke vrednote.

Kada je romska populacija u pitanju, i već poznata njihova sposobnost adaptibilnosti kroz specifičnosti mimikrije u određenom društvu, a koja je uzrokovana konkretnim društvenim i političkim kretanjima, podaci iz popisa stanovništva ne daju pouzdane pokazatelje o demografskim specifičnostima pomenute populacije. Samim tim je mnogo teže izvoditi i određene socioekonomske i kulturološke karakteristike aktuelnog i trajućeg stanja, a još teže govoriti o mogućnostima perspektive budućih kretanja, po mnogim pokazateljima.

Kao novi demografski entitet Romi se pojavljuju u popisnim dokumentima u Crnoj Gori u popisu stanovništva 1961. godine. Tada je registrovano 183 pripadnika romske populacije, što je bilo 0,04% od ukupnog stanovništva. Do popisa 1991. godine broj pripadnika romske populacije je neznatno rastao od 0,08% (1971), pa 0,3% (1981), do 0,54% (1991). U poslednjoj deceniji XX vijeka broj Roma se u crnogorskom društvu smanjivao, što su prouzrokovale veoma nestabilne i dekonstruktivne situacije u cjelokupnom društvu južnoslovenskog regiona. Tako, da je po popisu stanovništva iz 2003. godine u Crnoj Gori bilo 2.601 Roma ili 0,42%.

Prema poslednjim podacima iz popisa stanovništva koji je u Crnoj Gori obavljen 2011. godine, pripadnost romskoj etnonacionalnoj zajednici je izrazio 6.251 stanovnik, što je 1,01% od ukupne populacije. Zajednica Egipćana, koja se kao poseban demografski entitet prvi put javlja u popisu 2011. godine, u Crnoj Gori broji 2.054 stanovnika, odnosno 0,33% od ukupnog stanovništva. Tako, da romsko-egipćanska zajednica u Crnoj Gori čini 1,34% od ukupnog stanovništva. Romski jezik kao maternji govori 5.169 stanovnika Crne Gore. Najveći broj Roma živi na teritoriji Podgorice (3.988), zatim Berana (531) i Nikšića (483). Po navedenim pokazateljima romska populacija je peta po brojnosti nacionalna, odnosno etnička zajednica u crnogorskom društvu.

Budući da se popis stanovništva, po međunarodnim standardima, obavlja svake desete godine, isti je trebao da bude u Crnoj Gori 2021. godine. Određene pandemijske teškoće u toj godini, ali mnogo više političko nacionalna trvenja su, prvo popis odložila za 2022. godinu, a pošto ni taj datum nije ispoštovan, prema poslednjim odlukama nadležnih organa popis stanovništva u Crnoj Gori bi trebalo da bude u novembru mjesecu 2023. godine!?

Da bi se ukupan položaj romske populacije u Crnoj Gori značajnije poboljšao neophodno je unaprijediti socio-ekonomski status ove grupacije. Najbolji način za tako nešto ostvaruje se kroz sticanje novih znanja i vještina, kao i promovisanje romskog identiteta i kulturne baštine.

Loš socioekonomski status Roma u Crnoj Gori je posledica nemogućnosti da budu radno zaposleni, a radno zaposleni nisu, jer nisu obrazovani ili nemaju neki značajniji stepen institucionalnog obrazovanja. Tako da je to jedan začarani krug u kojem se Romi vrte bezuspješno u nastojanjima da razriješe, makar, iole pristojnije svoj socioekonomski položaj.

Sredjivanje demografskog potencijala, popisnim putem, vodi ka poboljšanju ukupnog položaja romske populacije u crnogorskom društvu, kao i izgradnji inkluzivnog i otvorenog društva, društva jednakosti i pravde i istih šansi za sve stanovnike za pristup obrazovnim institucijama različitih nivoa, kao i drugim pravnim i društvenim strukturama.

Ključne riječi: Romska populacija, crnogorsko društvo, demografski pokazatelji, socioekonomska situacija, kulturološke vrednote, identitetska obilježja, popisi stanovništva, stanje, perspektive

ОБРАЗОВАНИЕ И ВРАБОТУВАЊЕ НА РОМСКАТА ПОПУЛАЦИЈА ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ПОПИСОТ ВО 2021

Весна Забијакин Чатлеска, Ружица Цацаноска, Иван Блажевски

*Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Универзитет „Св.
Кирил и Методиј“, Скопје*

Овој труд се занимава со неколку социјални и економските показатели кои го опишуваат ромското население во РСМ, и ги истражува можностите и перспективите за поефективна социјална инклузија на Ромите во општеството. Главни причини поради кои ромската популација заслужува посебното внимание се неповолната социјална и економска состојба на ромското етничко малцинство. Лошите услови за живот и нискиот животен стандард се најмногу резултат на ниското ниво на образование и невработеноста. Слабата социјална вклученост, како последица на ниската интеграција во образовниот систем и ниското учество на пазарот на трудот, ги турка Ромите во длабока сиромаштија, што не само што има штетно влијание врз нивните животи, туку е и закана за просперитетот на следните генерации. Во поширок контекст, лошите животни услови и нискиот животен стандард на Ромите негативно влијаат на целокупната социјална и економска благосостојба на земјата поради поголемо оптоварување на системот за социјална помош и намалување на капацитетите на работната сила на националниот пазар на трудот.

Трудот ги обработува клучните прашања во врска со образованието и вработувањето на Ромите во Република Северна Македонија и се фокусира на анализа на релевантните демографски и економски показатели врз основа на податоците од Пописот на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија, 2021 година. Целта на трудот е да се утврдат главните предизвици со кои се соочува ромската популација и да се генерираат истражувачки наоди кои ќе придонесат за креирање јавни политики за подобрување на социо-економските услови и подобра инклузија на Ромите во општеството.

Клучни зборови: социјална инклузија, образование, вработување, учество на пазар на труд, ромска популација, Република Северна Македонија

